

הלכות המועדים

על פי

משנתו ההלכתית של
הרב יוסף קאפח

ערך וסידר

חננאל בן משה סרי הלוי

שנת התשע"ו ליצירה
בשכ"ז למנין שטרות

תוכן העניינים

מבוא 9

שער ראשון הלכות הימים הנוראים

13	מקצת מהלכות תשובה
22	חודש אלול
23	ראש השנה
23	יום תרועה
25	כשרות השופר
28	החייבים במצוות שופר
30	התקיעות שחייבים לשמוע
34	תפילת מוסף של ראש השנה
34	סדר התפילה
38	קידוש והבדלה
38	יום טוב שני של ראש השנה
39	עשרת ימי תשובה
40	צום גדליה
43	יום הכיפורים
44	איסור האכילה
46	רחיצה
48	נעילת הסנדל
48	איסורים אחרים
49	דיני חולה ויולדת
50	חינוך הקטנים
51	סדר התפילה
53	קידוש והבדלה

שער שני
הלכות חג הסוכות ושמיני עצרת

57	מצוות הסוכה
61	החייבים בסוכה
63	דיני הדפנות
71	דיני הסכך
72	גידולי קרקע
72	תלוש
73	שאינו מקבל טומאה
74	גורות חכמים בסכך
75	דירת עראי
76	כוונה לעשיית צל
79	צפיפות הסכך
80	קישוטי הסוכה
81	איסורי מוקצה מחמת המצווה
82	הלכות לולב
82	זמן המצווה ומקומה
83	זיהוים של ארבעת המינים
84	שיעורם
85	כיצד מצוותם
87	ברכת המצווה
88	החייבים במצווה
88	איסור מוקצה למצוותו
89	כשרות המינים
91	לולב
92	הדס
93	ערבה
93	אתרוג
96	מצוות הערבה
97	השמחה בחג הסוכות
98	הלכות שמיני עצרת
100	מצוות הרגל
100	סדר התפילה

שער שלישי הלכות חנוכה ופורים

105	הלכות חנוכה
105	מצוות ההדלקה
106	מי החייבים בה
107	ברכות הנר
108	זמן ההדלקה
109	ממה מדליקים
110	מקום ההדלקה
111	דיני ההדלקה
112	חשיבות המצווה
112	סדר התפילה
114	קריאת ההלל
115	ברכת המזון
115	איסורי הספד ותענית
116	צום עשרה בטבת
119	הלכות פורים
119	ארבע פרשיות
120	תענית אסתר
122	פורים
122	קריאת המגילה
125	זמן הקריאה וברכותיה
126	מקום הקריאה
128	שאר מצוות היום
129	סדר התפילה

שער רביעי מפסח לשבועות

133	הלכות חג הפסח
133	החג ומצוותיו
133	מהו חמץ
135	מצוות החמץ
139	ערב הפסח

140	שבעת ימי הפסח
142	לאחר הפסח
142	תערובת חמץ
144	ביעור החמץ
147	בדיקת החמץ
153	מכירת חמץ
155	הכשרת כלים
155	כלי חרס
156	כלי מתכות אבנים ועצים
157	כלי זכוכית
157	סכינים
157	ערב הפסח
157	עשיית מלאכה בערב הפסח
158	אכילה בערב הפסח
159	ליל הסדר
159	מצת מצווה
160	דיני הכנת המצה
167	מרור
168	חרוסת
169	אפיקומן
169	סיפור יציאת מצרים
171	להראות עצמו
172	חובת ארבע כוסות יין
174	חובת ההסבה
175	סדר עשיית מצוות ליל הסדר
179	דינים שונים
179	בליעה
180	יום טוב שני של גלויות
180	אכילת צלי
181	מי שאין לו
181	מי שנרדם
181	מי ששכח לאכול אפיקומן
182	סדר התפילה
184	הלכות ספירת העומר
184	ספירת העומר
186	מנהגי אבלות בימי הספירה

187	יום העצמאות
188	חג השבועות
188	סדר התפילה

שער חמישי הלכות ימי בין המצרים

191	ימי בין המצרים
193	י"ז בתמוז
194	בין המצרים
195	חודש אב
195	שבוע שחל בו תשעה באב
197	הסעודה המפסקת
198	ט' באב
198	רחיצה
199	סיכה
200	נעילת הסנדל
200	הגבלות נוספות

נספח

205	א. מושג הזמן במשנת הרמב"ם
225	ב. ימים מיוחדים בהלכה
227	ביבליוגרפיה
229	מפתח לנושאים נבחרים

מכון מש"ה – לחקר משנת הרמב"ם

מיסודה של "הליכות עם ישראל"

רח' הרצל 71, ת"ד 211 קרית אונו טל' 03-5351119 טלפקס' 03-5353570
halichot@zahav.net.il www.Net-Sah.org

לק"י

הרב רצון ערוסי

רב העיר קרית אונו

חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

ויו"ר הליכות עם ישראל

י"ח אלול תשע"ה

לכב'

ידידי

הרב חננאל סירי הי"ו

כנהר – שלום, וכנחל שוטף – ברכה,

הובא בפני ספרך החשוב, **הלכות המועדים** על פי משנתו ההלכתית של הרב **יוסף קאפח** ז"ל.

עיינתי בחלק מגליונותיו וראיתי, שב"ה, השכלת להביא דברי רבינו על פי פירושו והכרעותיו של מארי ז"ל, בתמציתיות ובהירות, והלכה למעשה, יישר כוחך. תזכה להגדיל תורה ולהאדירה, במיוחד, תורתו של רבינו הגדול, שהיא נר לנתיבתנו.

הערתי מספר הערות ענייניות ולשוניות מאותם גליונות שעיינתי בהם, והייתי שמח לעשות כן בשאר, אלא שהתכנית שלך ושל מכון מש"ה, להזדרז ולהוציא ספר חשוב זה, לקראת המועדים המשמשים ובאים, ולכן הסתפקתי במה שהערתי.

ה' יזכה גם את הנהלת מכון מש"ה, להמשיך ולהוציא לאור עולם את משנת רבינו בכל היקפה, בהלכה ובאמונה, נדבך על גבי נדבך עד שייבנה הבנין הגדול של תורת משה רבינו עפ"י רבינו משה.

בברכת התורה

רצון ב"ר יוסף ערוסי הלוי

מבוא

בשנים האחרונות נשמעות מדי פעם בקשות להלכות מעשיות לפי מנהגנו, מנהג בני תימן, שפוסקים לפי ספרי הרמב"ם. בקרב תלמידי הרב קאפח ישנה רתיעה ממלאכה זו בעיקר בשל היכרותם עם הפליאה שיש לעדות אחרות על הפסיקה השונה בתימן, שנראית להם מוזרה וכאילו חסרת סימוכין. מספר ספרים ומאמרים נכתבו כדי לבאר ולהציג את העדיפות שיש לפסיקה ייחודית זו,¹ אולם בשל גודל המלאכה מדובר עד היום בסוגיות בודדות או בתחומי הלכה בודדים שהוצגו כראוי, ולציבור חסרים סיכומי הלכות שיציגו את פסקי ההלכה המעשיים בצורה השווה לכל נפש ומסודרת בצורה תמציתית. בעבודה שלפניכם מוצג סיכום תחום אחד² לפי פסקי הרב קאפח בספריו השונים, בלי ניתוח של פסיקותיו אך עם הפניות למקומות שבהם נכתבו הדברים ושם ניתן למצוא את פירושו והסבריו לפסיקה זו. אמנם פעמים רבות הרב קאפח קיצר בהסבריו ורק הבקיאים באותן סוגיות יכולים להכיר את ישירות המחשבה של פסיקתו, אולם סמכתי בספר זה על אלו שכבר למדו להכיר את גדלותו של הרב קאפח או למדו את הספרים שביססו את דרכו ופסיקתו, ויודעים את ערכם. אם כן החידושים אינם שלי אלא של הרב קאפח ועבודתי היא בעיקר סיכום ועריכה של הדברים בפני הלומדים. יש במאמר זה גם הזמנה ללומדים בכלל, ולתלמידי הישיבות, בפרט לקחת ממה שימצאו כאן ולכתוב מאמרים מפורטים ומוסברים בצורה טובה ורחבה כדי להשלים את החסר. אשמח אם יגיעו אלי הערות לדברים שאינם מדויקים כל צורכם כדי שנוכל לתקנם בהמשך.

כאן המקום להודות לקב"ה שזיכנו ליהנות מאורו של מו"ר הרב

¹ ראה מאמריהם וספריהם של הרב רצון ערוסי, הרב אברהם חמאמי, הרב אהרן קאפח, הרב אביעד אשוואל הרב צפניה ערוסי ועוד רבנים מכובדים. רבים מהם פורסמו במסגרת קובצי "מסורה ליוסף".

² מאמר דומה "מלאכת בישול והלכותיה במשנת הרב קאפח" פורסם בספר הזיכרון לרב אבשלום עדן.

יוסף קאפח זצ"ל שמידותיו ותורתו ממשיכים להאיר את דרכנו בעולם מלא מהמורות. כן אודה לכל מי שסייעו להוצאתו של ספר זה: למכון משה בראשות הרב רצון ערוסי שליט"א בהובלתם של שני ידידי, אברהם חמדי ויוסף פרחי, למסייעים ולמעודדים במהלכה של העבודה: פרופ' זהר עמר, עתניאל מנצור, יצחק רפורט, יוסי סרי, לרחל עמוסי בתי שהכינה את התרשימים להלכות סוכה, וכמובן לדודי המסור, אלי אורן, שתרום רבות להוצאת הספר ולהשלמת צורתו הסופית. הוקרה מיוחדת לאשתי רינת על התמיכה במפעלי זה, להוריי ומוריי, משה ונורית, שבזכותם זכיתי להתמיד בבית מדרשו של הרב קאפח, ולחותני, זכריה עוזרי, שעם אשתו הצדקת שרה ע"ה שימשו לנו משענת חשובה לאורך השנים. את כל אלו אברך שייראו הצלחה במעשי ידיהם. יהי רצון שנזכה כולנו לעשות רצונו כרצונו.

חננאל סרי

הספר מוקדש לבני משפחתנו האהובים שהסתלקו מעמנו: האיש היקר והעדין, עזרא בן יוסף כהן ז"ל, חכם ולמדן, איש הגות שידע חיי עמל ביושר ובצניעות. כוהן אוהב ואהוב, שבמהלך לימוד התורה היה מתגלה כאיש חד מחשבה ומרחיק ראות הבקי במלחמתה של תורה. בילדותי זכיתי לטיפולם המסור שלו ושל רעייתו, שרה בת יחיא חוברה תבדל"א, שהשאיר בי חותם שלא יימחה.

חמותי, אשת החיל, שרה עוזרי ז"ל, שמאור פניה ומעשי החסד שלה ישמשו עוד שנים רבות נר לרגלינו.

שני דודיי, יוסף ואברהם בני הרב שלום סרי ז"ל, שיחדיו שמרו ודאגו לפעילותו של בית הכנסת המשפחתי לאורך שנים ארוכות. הבחורים האהובים, דורון בן יוסף חמדי ועודד בן אברהם חמדי, זיכרונם לברכה, אוהבי תורה שעמלו בה ובהפצתה ונלקחו מאתנו במיטב שנותיהם.

נתן בן דוד כהן ז"ל, ושאר לוחמי ישראל שמסרו נפשם למען

ישיבתנו בארצנו הקדושה.

יהי זכרם ברוך.

שער שלישי

הלכות חנוכה ופורים

הלכות חנוכה

א. תיקנו חכמים ששמונת הימים שמתחילים בליל כ"ה בכסלו ונקראים ימי חנוכה, יהיו ימי שמחה והלל בגלל הנס שנעשה בהם.¹ בימי בית המקדש השני כשהשתלטו מלכי יוון על ישראל גזרו גזרות לבטל דתם, שלא יעסקו בתורה ובמצוות. ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטימאו הטהרות והצרו מאוד לישראל ולחצום לחץ גדול. עד שריחם עליהם אלוהי אבותינו והושיעם מידם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יותר על מאתיים שנה עד החורבן השני. ויום שגברו ישראל על אויביהם ואיבדום היה יום כ"ה בכסלו, ובו ביום נכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד שלא היה בו להדליק אלא ליום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.²

מצוות ההדלקה

ב. מצווה מדברי סופרים להדליק בערב נרות על פתחי הבתים בכל לילה של ימי החנוכה.³ עיקר המצווה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובים ובין שהיה בו רק אדם אחד. המהדר את המצווה מדליק יותר נרות כמספר אנשי הבית, נר לכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים. והמהדר יותר ועושה מצווה מן המובחר מדליק לכל אחד מבני הבית כמספר הימים שעברו, בלילה הראשון נר אחד לכל אחד ובלילה השני שני נרות לכל אחד וכך מוסיף והולך בכל לילה נר נוסף לכל אחד ואחד, עד שבליילה האחרון מדליק שמונה נרות לכל אחד.⁴ עם כל זאת

¹ חנוכה ג, ג.

² חנוכה ג, א-ב.

³ חנוכה ג, ג.

⁴ חנוכה ד, א-ב.

מנהגו של הרמב"ם ומנהג תימן שונה, ונהגו שמדליקים כל אנשי הבית בלילה הראשון נר אחד לכולם ובשני שניים לכולם וכן הוסיפו עד שבלילה האחרון הדליקו כולם יחד שמונה נרות לכולם, בין שהיו אנשי הבית מרובים ובין שהיה שם רק אדם אחד לבדו.⁵

מי החייבים בה

- ג. הכול חייבים בהדלקת נר חנוכה אנשים ונשים, שאף הן היו באותו הנס.⁶ ומכיוון שמדובר במצווה שיש לה קצבה יש לחנך בה גם את הקטנים, לכן אפוטרופוס של יתומים צריך לקנות להם את הדרוש לקיום המצווה ולהדריכם לעשותה כהלכתה.⁷
- ד. חירש שוטה וקטן פטורים מכל המצוות, לכן אם הדליקו נר חנוכה לא התקיימה המצווה כמו במקרה שהדליק גוי את הנר, ולכן אם יש באותו בית אנשים שחייבים בהדלקה צריך שיחזור וידליק אחד מהחייבים במצווה.⁸
- ה. גם את נרות ההידור הנוספים צריך להדליק דווקא גדול שחייב במצווה, כדין הדלקת הנר הראשון, לכן אף על פי שמנהג נאה לתת לקטנים להדליק חנוכיות משלהם כדי לחנכם במצווה זו, אין נרותיהם נחשבים להידור המצווה.⁹
- ו. אורח שמדליקים עליו בביתו אינו צריך להדליק במקום שנתארח בו, אלא אם כן יש לו חדר לעצמו שאז עליו להדליק כדי שלא יחשדוהו העוברים בחוץ שלא הדליק נר חנוכה. ומי שאין מדליקים עליו בביתו חייב בהדלקה במקומו, ויכול להשתתף עם מארחיו בשמן ולצאת בהדלקתם.¹⁰
- ז. בחורי ישיבה הגרים בישיבה ותלמידות אולפנה שנמצאות

⁵ חנוכה ד, ג. עמ' תתסח, ב. הליכות תימן עמ' 37.

⁶ חנוכה ג, ד, על פי מגילה א, א.

⁷ עמ' תתכג, ג על פי הלכות נחלות יא, י, וכן בעמ' תתנו, יב.

⁸ חנוכה ד, ט.

⁹ עמ' תתסז, א.

¹⁰ חנוכה ד, יא.